

ULUSLARARASI KURULUŞLARDA VE TÜRK KAMU YÖNETİMİNDE KRİZ YÖNETİMİ: COVID-19 ÖRNEĞİ¹

Merve DOĞAN²

Öz

Bu çalışmada kavramsal çerçevede kriz ve kriz yönetiminin ne olduğu, özellikleri ve ortaya çıkmasına neden olan faktörler incelenip Covid-19 sürecinde Türk kamu yönetimi ve uluslararası kuruluşlarda Covid-19 krizinin yönetilmesi için uygulanan politikaların neler olduğuna yer verilmiştir. 2019 Aralık'ta Çin'in Wuhan kentinde ortaya çıkan Covid-19 virüsü çok kısa bir sürede dünya geneline yayılan bir salgın haline gelmiştir. Ve ülkeleri ekonomi, sağlık, eğitim ve daha pek çok yönden olumsuz yönde etkilemiştir. Ve içinde bulunduğumuz 21.yüzyılda tüm dünyayı etkisi altına alarak ülkeleri ve uluslararası kuruluşları bir kriz dönemine sürüklemiştir. Bu kapsamda çalışmada Türk Kamu Yönetimi, Birleşmiş Milletler, Dünya Sağlık Örgütü ve salgında büyük hasar gören ülkelerin üye olduğu Avrupa Birliği incelenmiştir. Günümüz dünyasında artan etkileşim ve küreselleşme faktörleri nedeniyle hızlı yayılım gösteren bu salgın ulusal bazda bir epidemi olmaktan çıkıp bir pandemiye dönüşmesinden dolayı kararların, uygulanan politikaların ve mücadele sürecinde ortak harekete geçilmesi gereken bir durum olması da uluslararası kuruluşların da süreçte faal olması gereksinimini ortaya çıkartmıştır. Yine de krizle mücadele sürecinde ulusal düzeyde alınan tedbir ve kararların uygulanması için en büyük görev devletlere düşmektedir. Bu nedenlerden dolayı da çalışma kapsamında da Türk kamu yönetim idarelerinin ulusal bazda uyguladıkları politikalar ve uluslararası düzeydeki kuruluşların krizle mücadeledeki hareket planları ve izledikleri politikalar detaylı bir şekilde incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler

Kriz
Kriz Yönetimi
Covid-19 Salgını
Kamu Yönetimi
Uluslararası Kuruluşlar

Makale Hakkında

Araştırma Makalesi
Gönderim Tarihi : 13.09.2021
Kabul Tarihi : 10.11.2021
E-Yayın Tarihi : 30.11.2021

¹ Bu makale Kırıkkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi yüksek lisans programında Doç. Dr. Vasfiye Çelik danışmanlığında hazırlanan "Uluslararası Kuruluşlarda ve Türk Kamu Yönetiminde Kriz Yönetimi: Covid-19 Örneği" adlı tezden üretilmiştir.

² Yüksek Lisans Öğrencisi, Kırıkkale Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi, merve-dogaan97@gmail.com, ORCID: 0000-0002-6297-6004.

CRISIS MANAGEMENT IN INTERNATIONAL ORGANIZATIONS AND TURKISH PUBLIC ADMINISTRATION: THE CASE OF COVID-19

Abstract

In this study, the crisis and crisis management in the conceptual framework, its characteristics and the factors that cause its emergence are examined and the policies applied to manage the Covid-19 crisis in Turkish public administration and international organizations are mentioned. The Covid-19 virus, which emerged in Wuhan, China in December 2019, has become a worldwide pandemic in a very short time. And it has negatively affected countries in terms of economy, health, education and many more. And in the 21st that century we are in, it has taken the whole world under its influence and dragged countries and international organizations into a crisis period. In this context, the Turkish Public Administration, the United Nations, the World Health Organization and the European Union whose country members were badly damaged in the pandemic, were examined. Since this epidemic, which has spread rapidly due to the increasing interaction and globalization factors in today's world, has turned into a pandemic from being an epidemic on a national basis, the decisions, policies implemented and the fact that a joint action must be taken in the struggle process have revealed the need for international organizations to be active in the process. Nevertheless, the states have the greatest responsibility for the implementation of the measures and decisions taken at the national level in the process of combating the crisis. For these reasons, within the scope of this study, the policies implemented by Turkish public administration on a national basis and also the action plans and policies of international organizations in combating the crisis have been examined in detail.

Keywords

Crisis
Crisis Management
Covid-19 Outbreak
Public Administration
International Organizations

Article Info

Research Article
Received : 09.13.2021
Accepted : 11.10.2021
Online Published : 11.30.2021

Kaynakça Gösterimi: : Doğan, M. (2021). "Uluslararası Kuruluşlar ve Türk Kamu Yönetiminde Kriz Yönetimi: Covid-19 Örneği". Toplum, Ekonomi ve Yönetim Dergisi, 2 (2), 1-21.

Citation Information: Doğan, M. (2021). "Crisis Management in International Organizations and Turkish Public Administration: The Case of Covid-19". Journal of Society, Economics and Management, 2 (2), 1-21.

GİRİŞ

İnsanlık tarihinin her döneminde toplumlar, kurumlar, bireyler çeşitli sebeplerden kaynaklanan krizlerle mücadele etmişlerdir. Yaşanan kriz süreçleri çoğu zaman olumsuz olarak görülse de krizlerin iyi yönetilmesi durumunda fırsata dönüşmesi de olası bir durumdur. Bu nedenden dolayı krizlerin sadece toplumları felakete sürükleyen süreçler olarak değerlendirilmesi doğru olmaktadır. Krize ilişkin etimolojik köken itibariyle kavramı en iyi Çince 'den alınmıştır. Çoğu zaman bir tehlikeyken doğru stratejilerin uygulanmasıyla bir fırsata dönüştürülebilir. Geçmiş krizler incelendiği zaman krizlerin daha bölgesel çapta olduğu ve savaş dönemlerinde yayılım gösterdiği varsayımını ortaya koymak yanlış olmayacaktır. Fakat günümüz dünyasında artan etkileşimler, tetikleyici faktörlerin daha fazla olmasından dolayı krizler artış göstermektedir. Krizlerin ortaya çıkmasına neden olan sayısız olgu bulunmaktadır. Ekonomi, sağlık, yönetsel temelli pek çok olgu krizlerin oluşmasına zemin hazırlamaktadır. Özellikle 2019 Aralık ayında patlak veren ülkeleri ve uluslararası örgütleri ekonomik, sosyal ve kültürel anlamda derinden etkileyen Covid-19 modern dünyanın karşılaştığı en büyük krizlerden biri haline gelmiştir. 2021 Ekim ayı itibariyle dünya üzerinde Covid-19 vakası bulunan 227 ülke bulunmaktadır. Bu da salgının ne denli kapsamlı ve büyük olduğunu göstermektedir. Ülke içinde ve uluslararası alanda sağlık sektöründe, eğitimde, ekonomik alanda ve yönetsel açıdan pek çok alanda ciddi hasarlara neden olmuştur. Sürecin bu denli tahribata neden olacağına hesaba katılmaması, geç kalınmış tedbirlerin olması da kriz yönetim mekanizmasının geç devreye girmesi de krizin büyümesine neden olmuştur. Bu çalışmanın yapıldığı süreçte kriz hala kontrol altına alınamamış etkisi devam eden bir niteliktedir. Fakat başladığı tarihten itibaren ulusal ve küresel bazda tedbirler uygulanarak sürece müdahale edilmeye çalışılmıştır. Uygulanan tedbirlerin kapsamı, kriz yönetimi için yeterli olup olmadığı ve sürecin ivedilikle çözülmesi için Türk kamu yönetimi yetkilileri ve uluslararası kuruluşların politikaları bu kapsamda incelenmiştir.

Çalışmanın ilk kısmında kriz ve kriz yönetiminin çeşitli tanımlamalarına yer verilip, özellikleri, nedenleri ve önemi incelenmiştir. Sonrasında da modern dünyada etkisi devam eden Covid-19 salgınının Türk kamu yönetimi ve Dünya Sağlık Örgütü, Birleşmiş Milletler ve Avrupa Birliği gibi uluslararası örgütlerin sürece müdahalesi, tedbirleri ve uygulanan politikalar incelenmiştir.

1. Kriz ve Kriz Yönetimi

Kriz ve kriz yönetimi kavramları sosyal bilimler literatürü açısından yeni olgulardır. Süreç içinde durumların tanımlanması açısından çeşitli kavramlar kullanılmış olmasına rağmen nihayetinde kriz ve kriz yönetimi tek bir başlık altında değerlendirilmeye başlanarak gerek devlet gerek işletmeler açısından önemli kavramlar haline gelmiştir. Bu başlık altında kriz ve kriz yönetiminin çeşitli tanımlarına, krizi ortaya çıkaran nedenler ve kriz yönetiminin özelliklerine yer verilmiştir.

1.1 Kavramsal Çerçeve Kriz

Tarih boyunca insanlar beklenmedik, alışılmadık dışı durumlara ve olaylara şahitlik etmişlerdir. Bu durum ve olayları tanımlamak için de farklı ifadeler kullanmışlardır. İlerleyen süreçte ise düzgün olmayan, istikrarsız durumların tanımlanması için 'kriz' kelimesi kullanılmaya başlamıştır (Organ & Bateman, 1986:

474). Kriz kelimesi köken itibariyle Yunanca 'krenein' kelimesinden türetilmiştir. Kriz sözcüğü kritik ile aynı kökten türetilmiş olup 'eleştirmek, yargılamak' anlamlarında kullanılmaktadır. Latince'de ise 'yargı ve karar verme' anlamına gelen 'krino' kelimesi krize karşılık olarak kullanılmaktadır. İngilizceye de Latince'den 'ciddi bir durum, tehdit' anlamında 'crisis' kelimesi olarak geçmiştir (Babüroğlu, 1999: 38). Kriz Arapçada 'dönüm noktası veya güç dönem', Çince'de ise 'tehlike ve fırsat' olarak tanımlanmaktadır. Çince'deki fırsat anlamının dışında kriz kelimesi zor durumları, kişi ve kurumların yaşamak istemedikleri olayları tanımlamak için kullanılmaktadır (Uras, 2017: 21-22). Çince'deki anlamının özellikle belirtilmesinin başlıca sebebi de yazılırken iki farklı karakterin kullanılması ve bu karakterlerin ayrı ayrı okunduğunda ilkinin 'tehlike' ikincinin 'fırsat' anlamına gelmesidir. Batılı yazarlar da özellikle bu tanımlamanın üzerinde durarak kavramın ikilemini ortaya koymaya çalışmaktadır (Gilpin ve Murphy, 2008: 13).

Kriz kelimesi ilk olarak tıp alanındaki kullanımıyla karşımıza çıkmıştır (Hatemi, 1999: 18). Sonrasında ise günlük hayatta kullanılan bir kavram haline gelmiştir. Hâlihazırda ekonomi, siyaset, uluslararası ilişkiler, askeri alanlarda yaşanan sıkıntılı süreçleri ifade etmek için kullanılmaktadır.

Kavramın günlük hayatta da sıkça kullanılmasından dolayı çeşitli tanımlamalar yapılmaktadır. Akdağ (2005: 3) krizi, kurum ve işletmelerin beklemedikleri bir zamanda ortaya çıkan, hızlı yayılım gösteren, kurumun bu süreci idare ediş biçimine göre imajını ve geleceğini belirleyen süreç olarak tanımlamıştır. Kerninsky kriz tanımlamasını krizin özelliklerinden yola çıkarak yapmıştır ve bu tanımlamaya göre kriz beklenilmeyen, önceden sezilmeyen, sonuçları kontrol edilmeyen ve sezilse de değiştirilmeyen durum (Kerninsky, 1997) şeklinde ifade etmiştir. TDK sözlüğünde ise bir ülkede veya ülkeler arasında, toplumun veya bir kuruluşun yaşamında görülen güç dönem, bunalım şeklinde bir tanımlama yapılmıştır. The Shorter Oxford English Dictionary'de (1952: 424) krize ilişkin iki tanımlama bulunmaktadır. Bunlardan ilki krizi; dönüm noktası, hayati derecede önemli veya belirleyici aşama, ikinci tanımlama ise, ticarete, siyasette veya buna benzer alanlarda ya da kişisel yaşamda bir tehlike veya gerilim zamanı şeklindedir. Krize ilişkin en yalın tanımlama ise örgütlerin planladıklarını yaşamaları (Tutar, 2007: 13) şeklindedir. Tanımları çoğaltmak mümkündür fakat genel itibariyle krize ilişkin tanımlamalarda genel kanı olumsuz anlamının ön planda olmasıdır.

Kriz kavramının, kamu yönetimi içinde değerlendirilmesi ise oldukça yeni bir durumdur. Liberal ekonomiye ve sisteme sahip gelişmiş ülkelerde 1929 Ekonomik Krizinden dolayı benimsenen Keynesyen ekonomi politikaları ve 2. Dünya Savaşından sonra ortaya çıkan sosyal devlet anlayışının ortaya çıkardığı yeni kamu yönetimi politikaları, Petrol Krizi temelinde bir kriz ortamı oluşmuştur. Gelişmiş ülkelerin bu krizi atlatmak için uyguladıkları ekonomik ve siyasal politikalar bir dizi yeni yapılanmayı da beraberinde getirmiştir. 1970'li yıllara kadar vatandaşın mutluluğu ve refahı için çalışan 'refah devlet modeli' o yıllarda yaşanan krizler sonucunda değişen koşullara daha rahat adapte olabilen, daha esnek bir modeli zorunlu kılmıştır. Bu değişimlerin sonucu olarak da daha esnek, değişen koşullara daha hızlı adapte olmayı sağlayan 'Yeni Sağ' akımı ve 'Yeni Kamu Yönetimi' anlayışı krizin aşılması için bir çıkış kapısı olmuştur. Bu yaşanan kriz sonrasında ve benimsenen yeni politikalar doğrultusunda kriz ve kriz yönetimi süreçleri kamu yönetimi içinde de kullanılmaya başlanmıştır (Özel, 2010: 15).

Krizin özelliklerini öncesinde yapılmış olan kriz tanımlamalarından çıkarsamak mümkündür. Yapılan bütün tanımlamalarda krize ilişkin üzerinde en sık durulan nokta, krizin beklenmedik bir zaman ortaya çıkmasıdır. Krize ilişkin özellikler farklı yazarlar tarafından çeşitli şekillerde sıralanmıştır. Brewton (1987: 10) krize ilişkin özellikleri şu şekilde sıralamıştır;

- Örgütlerin işleyişinin kesintiye uğraması
- Hükümet düzenlemelerinde artış yaşanması,
- Örgüte karşı olumsuz kamu algısının oluşması
- Ekonomik zorlukların yaşanması,
- Çalışanların moral ve desteğinin kaybolması,
- Yönetimin zamanı verimsiz kullanmasını krizin belirgin özellikleri içinde sıralamıştır.

Tagraf ve Aslan (2003: 150) ise daha belirgin ve basit bir sıralama ile önceden sezilemeyen ani bir değişikliği ifade eden, hızlı ve zamanında karar verilmesi gereken bir süreç olarak kriz özelliklerini tanımlamıştır. Can vd. (2011: 433) ise krizin özelliğinin sadece örgüt işleyişini tehdit eden bir süreç değil bazen de örgütsel değişim ve yapılanma için bir fırsat olarak görmüştür. Çince karşılığı 'Wei-Ji'de olduğu gibi kriz örgütler için hem aşılması gereken zorluklar hem de zorluklar aşıldığında yeni kazançlar anlamına gelmektedir.

Krizin sosyal bilimler literatürüne 30-40 yıl önce giren bir kavram olduğunu belirten Tutar krize ilişkin üç temel özellik olduğu düşüncesindedir. Bunlar (Tutar, 2007: 18);

- Krizin çözülmesi için sınırlı zamanın olması,
- Krize yol açan olaylara dair bilgilerin güvenilmeyecek derecede belirsiz olması,
- Krizin mevcut maddi kaynaklara ve insan kaynaklarına tehdit oluşturan bir süreç olması.

Kriz özellikleri her ne kadar farklı şekillerde sınıflandırılmış olsa bile genel olarak bakıldığında hızlı karar verilmesi gereken bir süreç olduğu yönünde ortak bir kanı olduğunu söyleyebiliriz.

Krizleri ortaya çıkaran çeşitli faktörler bulunmaktadır. Krizler genel olarak doğal faktörler ve yönetim kaynaklı olarak karşımıza çıkmaktadır. Beklenmedik olayların meydana gelmesi; deprem, sel, nükleer patlamalar, salgın hastalıklar, gemilerin batması, uçak düşmesi gibi daha büyük kitleleri etkileyen olaylar, terör saldırıları ve bunlara ek olarak ekonomi alanındaki olağandışı dalgalanmalar kriz nedenleri olarak görülmektedir (Aykaç, 2001: 125). Krizlerin ortaya çıkış nedenleri ile ilgili farklı sınıflandırmalar bulunmaktadır. Bu sınıflandırmalardan bazıları şöyledir; krizi ortaya çıkmasını sebebinin çevresel faktörlerden ve içsel (örgütsel) faktörlerden kaynaklandığı görüşünü benimseyenler, krizin sebebinin önceden öngörülebilir krizler ve tahmin edilemeyen krizler şeklinde sınıflandırma yapanlar, krizi ortaya çıkaran nedenleri sistematik bir şekilde ele alan Sucu ise konuya krizin çözümü üzerinden yaklaşmıştır. Nedenlerin ortaya çıkışında kriz türlerinin, krizin aşamalarının, kriz sisteminin ve krizle ilgisi bulunanların bu sürecin değişkenleri olduğunu savunmaktadır. Sucu'nun prensibine göre kriz, sayılan bu değişkenlerin farklı bileşimlerinden oluşmaktadır. Çözüm sürecinde de bütün bileşenlerin ele

alınması gerektiği görüşündedir (2000: 45). Uluslararası Kriz Yönetim Enstitüsü (ICM) kriz sebeplerinin doğal afetlerden, mekanik problemlerden, insan hatalarından ve yönetime bağlı kararlardan dolayı ortaya çıktığı düşüncesindedir (International Crisis Management Institute).

Son dönemlerde nüfusun hızla artması ve küreselleşmenin de etkisiyle beraber gelişmekte olan veya az gelişmiş ülkelerin işleyemedikleri ya da ekonomilerine katkı sağlayamadıkları doğal kaynakların gelişmiş/süper güç haline gelmiş ülkelerin tekeline geçmesiyle beraber doğal olarak bir nüfus hareketliliği yaşanmaktadır. Yaşanan bu hareketlilik sonucunda ise; açlık, salgın hastalıklar, yasadışı göç gibi konular uluslar üstü sorunlar haline gelmiştir ve krizlerin tetikleyicisi olmuşlardır (Öztürk, 2004: 56-57).

Küreselleşmenin artması, ülkeler ve insanlar arasında artan etkileşim krizin ölçeğini genişletmekte ve daha fazla kişi ve örgütün hasar görmesine neden olmaktadır. Özellikle ekonomik anlamda ülkelerin ve örgütlerin birbirilerine bağımlı olmaları ya da farklı bir ifadeyle ticari etkileşimlerinin fazla olması ekonomik krizlerin hızla yayılım göstermesini olumsuz yönde etkilemiştir. McLuhan'ın (1994) iletişim araçlarının yaygınlaşmasıyla dünyanın 'küresel köy' haline geleceği iddiası mevcut durumda gerçekleşmiştir. Benzer şekilde Robert O. Keohane ve Joseph S. Nye (2012: 3-5) tarafından ortaya atılan 'karşılıklı bağımlılık kuramı' (a theory of interdependence) da 20. yüzyılda sosyal, ekonomik, kültürel, politik gibi pek çok alanda ortaya çıkan küreselleşmenin etkisiyle sorunların aşılması, sürdürülebilirliğin sağlanması için ülkeler ve uluslararası kuruluşlar arasında karşılıklı bir bağımlılığın olması gerektiğini açıkça ortaya çıkartmaktadır. Bu bağımlılık maliyetlerin azaltılması, askeri müdahalenin en az seviyeye indirilmesi gibi olumlu özelliklerinin yanı sıra salgınlar, krizler gibi olumsuz durumların da yayılmasını hızlandırmıştır.

Ekonomik anlamda ülkelerin etkileşimlerinin ne derece olduğunu ve birbirilerini hangi düzeylerde etkileyebildiklerinin anlaşılması için 2008 Finansal Küresel Kriz iyi bir örnek olabilir. Küresel kriz 2007 yılında ABD'de konut fiyatlarındaki sürekli artışın nihayetinde patlamasıyla ortaya çıkmıştır ve kısa bir süre içinde bütün finansal piyasalar üzerinde etkisini göstermiştir. Krizin konut piyasası üzerindeki etkileri 2007 yılının sonlarına doğru hissedilmeye başladı, 2008 ortalarında kriz gelişmiş ülkeleri etkisi altına alırken 2008 yılının sonlarında da gelişmekte olan ülkelerde kendini göstermiştir (Canbolat, 2018: 45). Krizin bu denli yayılım göstermesinin altında yatan temel sebep, ülkeler arasında sermaye hareketlerinin küreselleşmeyle beraber serbestleşmesi ve böyle bir durumda ortaya çıkabilecek herhangi bir sorunun o ülkeyle bağlantılı bütün ülkeleri etkileyebilmesi gücünden kaynaklanmaktadır (Eğilmez, 2020: 47).

Küreselleşme, teknoloji ve ulaşım gibi faktörlerin gelişmesiyle beraber bir bölgede ya da bir ülkede ortaya çıkan bir virüsün veya hastalığın farklı ülkelerde yayılım göstermesi, insanlar arasında bulaşması da sayılan faktörlerin gelişmesine paralel olarak artış göstermektedir. Ortaya çıkabilecek bir virüsün hızla yayılması da ülkelerde sağlık, ekonomik, alt yapı yetersizliğinden kaynaklanan krizlerin meydana gelmesini kolaylaştırmaktadır.

1.2 Kavramsal Çerçeve ve Kriz Yönetimi

Kriz yönetimi kavramı kamu yönetimine işletme literatüründen girmiş, dönemsel olarak yaşanan karmaşık olaylarla beraber önemi artan bir yönetim biçimidir. Bu yönetim her ülkenin veya örgütün koşullarına göre rotasını belirleyeceği ve önlemler alacağı örgüte özel bir yönetimdir (Filiz, 2006: 39).

Krizlerin üstesinden gelinebilmesi için krizlerin yönetilebilmesi, yönetilebilmesi için de kriz yönetiminin farkında olunması gerekmektedir. İyi ve etkin yönetme yetisi olmayan bir yöneticinin bu süreci başarıyla atlatması da beklenmemelidir (Bozgeyik, 2004: 42). Bütün unsurları birbirine zincir şeklinde bağlı olan bu süreçte bütün etkenler yaşanan olumsuz olayın belirleyicisidir.

Örgütlerin olağan dönemlerde karar verme süreçleriyle kriz dönemini yönetmek süreci daha da zorlaştırabilmektedir. Bu sebepten dolayı örgütler kriz dönemlerinde uygulanabilecek yönetsel politikalar belirlemektedir. Kriz dönemlerinde uygulanacak bu yönetsel politikalar da kriz yönetimini ortaya çıkartmaktadır (Can vd., 2011: 443; Tekin, 2015: 123).

Kriz yönetimi kavramı kullanıldığı alanlardan bağımsız olarak ele alındığında; ortaya çıkan bir olumsuzluğu çözmeye yönelik tepkisel süreç olarak algılanmıştır. Buradaki öncelikli amaç ise ivedi bir şekilde tepki verilerek krizin kontrol altına alınmasıdır (Uras, 2017: 25).

Kriz yönetimi, örgütlerde gerçekleşme ihtimali olan ya da yaşanan bir kriz sürecinin rasyonel ve planlı bir çerçevede sorunların çözülmesini veya en az hasarla atlatılmasını sağlayan bir süreçtir (Tekin ve Zerenler, 2010: 108). Kriz yönetimi sadece kriz ortaya çıktığında değil, kriz ortaya çıkmadan önce ve kriz sonrasında da yapılması gerekenlerin planlandığı dinamik bir süreçtir (Aydın ve Örnek, 2011: 74). Kriz yönetimi sadece krizden kaçınma ya da krizi en az hasarla atlatma olarak görülse de bunların yanında krizden faydalanmayı, krizi bir fırsata dönüştürmeyi de hedeflemektedir. Kriz yönetiminin dinamik yapısı yaklaşan krize karşı hazırlıklı olmayı ve krizi büyüme ve gelişme için fırsat olarak kullanmayı da hedeflemektedir (Sucu, 2000: 45).

Kriz yönetimi kavramı kamu açısından özellikle önem taşımaktadır. Çünkü kamuda yapılan hatalar özel sektörü de etkilediği için daha büyük bir kitle açısından sorun teşkil etmektedir (Bozgeyik, 2004: 40). Kamuda ortaya çıkan krizlerin özel sektörü etkilemesiyle beraber yönetim sürecinde karşımıza örgüt dışı faktörler de çıkmaktadır. Bu durumu tanımlamak için 'örgütsel kriz yönetimi' kavramı kullanılmaktadır. Örgütsel kriz yönetimi, örgüt dışı paydaşlarla birlikte örgüt üyelerinin krizleri önlemek veya meydana gelen krizleri etkin bir şekilde yönetmek için uygulanan sistematik bir girişim (Pearson ve Clair, 1998: 61) olarak tanımlanmıştır. Kriz yönetimi süreci sistematik bir çerçevede ele alınarak krizin ortaya çıktığı örgüt ve bundan etkilenebilecek örgütler korunmaya çalışılmaktadır.

Sonuç olarak, bir krizin doğması, büyümesi, olgunluğa ulaşması ve azalması, örgütün çıkarlarını etkili bir şekilde tehdit edene kadar krizle başa çıkılmadığı anlamına gelmektedir (González-Herrero ve Pratt, 1995: 26). Kriz yönetimi kriz ortada yokken başlayan bir süreçtir ve örgütün her daim hazırlıklı olmasını sağlar. Kriz yönetimini başarıyla yürüten örgütler doğal afet kaynaklı krizler dışındaki krizlere hazırlıksız yakalanmamış olurlar.

Kriz yönetimi nispeten yeni bir alandır ve hala gelişiminin erken dönemindedir. Kriz yönetimi, örgütleri krize sürükleyen faktörleri incelemenin yanı sıra örgütün krize hazırlıklı olmasını sağlayan değişkenleri incelemektedir. Bu süreçte krize neden olan değişkenler için teknoloji, insan ve organizasyon sistemi gibi faktörleri incelemektedir. Kriz yönetimi ortaya çıkan karmaşık yapıyı sistematize ederek çözmeye çalışmaktadır (Mitroff ve Pearson, 1993: 49).

Can vd. kriz yönetiminin özelliklerini şu şekilde sıralamıştır (2011: 443);

- Bir karar alma sürecidir.
- Yönetimin farklı bir türüdür.
- Stratejik yönetimin ilkeleriyle benzer noktaları vardır.
- Birden fazla evreden oluşan komplike bir süreçtir.
- Temel amacı örgütün olası bir krize hazırlıklı olmasını sağlamaktır.
- Örgütün varlığını tehlikeye atabilecek olaylarla ilgilenir.
- Yaşanabilecek bir krizin en az kısa sürede, en az maliyetle ve en yüksek faydayla atlatılmasını hedeflemektedir.

Haşit ise sayılan bu özelliklere ek olarak bazı özellikler daha eklemiştir (2000: 66);

- Kriz yönetimi sürekli bir işlemdir. Ortada bir kriz yokken de olası bir kriz için çalışmalar yapılmaktadır. Hazırlanan kriz senaryolarının sürekli denemesi ve kontrol edilmesi gerekmektedir.
- Kriz yönetimi, ortaya çıkan krizin türüne ve değişkenlerine bağlı olarak hazırlanmaktadır. Bir krizde kullanılıp başarı elde edilmiş bir stratejinin yeni bir krizde başarı sağlaması beklenemez.
- Kriz yönetiminin başarıyla sonuçlanmasının olumlu etkisi örgüt ve yöneticiler üzerinde çok büyük olabilmektedir. Yöneticilerin güvenlerini ve motivasyonlarını artırırken örgütün de prestijini yükseltmektedir.
- Kriz yönetimi süreci zor, örgütler için zorunlu ve karmaşıktır. Krizin çözümlenmesi için esnek, yaratıcı, objektif ve yeniliğe açık bir çalışma ortamı gerekmektedir.

Kriz yönetiminin temel amacı ise, krizin verebileceği hasarı en aza indirmek hatta onu bir fırsata dönüştürerek örgüt için bir avantaja dönüştürebilmektir. Bunun gerçekleşebilmesi için ise krizin önceden öngörülmesi ve doğru yönetsel kararların alınıp uygulanması gerekmektedir (Asunakutlu vd., 2003: 141).

Kamu yönetimi açısından ise kriz yönetiminin temel amacı; kriz oluşmadan önce krize neden olabilecek olaylara karşı tedbir almak, olası bir krizle karşılaşıldıysa başlangıç aşamasında krizi oluşturan olayı engellemektir. Uygulanan tedbirler ve alınan önlemler yetersiz kaldıysa ve bir kriz ortaya çıktıysa milli menfaate ve kamusal çıkarlara zarar vermeden çözümler geliştirilerek en az hasarla sonuçlandırılması amaçlanmaktadır. Bu amaca ulaşılabilmesi için iyi bir planlama yapılması, ivedi karar verilmesi ve verilen kararların doğru olması esastır (Filiz, 2006: 54)

Uluslararası kriz yönetiminin ise iki farklı amacı bulunmaktadır. Birincisi krizin tırmanmasına engel

olmaktadır. İkincisi ise kontrollü tedbirler alınarak, silahlı çatışma riskini de göz önünde bulundurarak krizi tırmandırmaktır. Hangi amaç seçilirse seçilsin sonuçların iyi değerlendirilmesi önem taşımaktadır. Uygulanacak kararların uluslararası hukuk açısından neden olabileceği problemler değerlendirilerek çalışmalar yapılmalıdır. Her krizin kendi yapısına uygun tedbirler alınmalı ve uygulamaya geçirilmelidir (Öztürk, 2004: 60).

2. Türk Kamu Yönetimi ve Uluslararası Kuruluşlarda Covid-19 Sürecinde Kriz Yönetimi

Kriz nedenlerinde krizlerin genel olarak doğal kaynaklı ve yönetsel hatalardan dolayı karşımıza çıktığını belirtmiştik. Büyük kitleleri etkisi altına alan salgın hastalıklar da doğal kaynaklı olarak ortaya çıkan kriz nedenlerinden biridir.

Tarihteki pandemik hastalıklardan bahsedildiği zaman akıllara SARS, Ebola, Domuz Gribi, Kuş Gribi, HIV, İspanyol Gribi vd. gelmektedir. 2019 yılı itibarıyla de bu hastalıkların arasına Covid-19 eklenmiştir. Adı geçen hastalıkların pandemik olarak tanımlanması için Dünya Sağlık Örgütü(WHO)'nün belirlemiş olduğu üç kriter bulunmaktadır. Bu kriterler;

1. Virüsün yeni bir tür olması,
2. İnsanlar arasında kolayca yayılması,
3. İnsandan insana bulaşmanın hızlı ve sürekli olması gerekmektedir (Pandemi nedir?, 2020).

1918 yılına kadar insanlar grip gibi hastalıkları ciddiye almamış ve bu hastalıkların yıkıcı etkileri olabileceği göz ardı edilmiştir. Çünkü verem ya da çiçek hastalığı gibi insanlara büyük zararlar vermediği düşünüldüğü için halk arasında 'yeni keyif' 'asil veba' gibi isimler verilmiştir. Büyük Savaş'a kadar grip 'evcil salgın' olarak görülmüştür. Fakat 1918'de Büyük Savaşla birlikte 18 ay içinde 50 milyondan daha fazla insanın ölümüne neden oldu. Böylelikle de grip salgını dünyanın en yüksek ölüm oranına sahip salgını olmuştur (Nikiforuk, 2018: 187-188). Kriz yönetimi açısından da salgın hastalıklarla mücadele açısından büyük zorluklar bulunmaktadır. Kısa sürelerde çok büyük kitleleri etkisi altına alabilmesinden dolayı sürecin işleme zorlaşmaktadır. Küreselleşmenin artan etkisi, insanlar arasındaki etkileşimin çoğalması da salgın hastalıkların yayılmasını hızlandıran faktörlerdir.

2019 yılının Aralık ayında Çin'in Wuhan kentinde ortaya çıkan SARS-CoV-2 virüsüyle yayılım gösteren Covid-19 salgını da insanlık için büyük bir tehdit oluşturmuştur. 2021 yılının Eylül ayı itibarıyla dünya genelinde Covid-19 kaynaklı ölümlerin sayısı 4 milyonun üzerindedir. Ölümlerin en yüksek olduğu kıta ise Amerika'dır (Coronavirus Disease (COVID-19)-World Health Organization). Virüsün ortaya çıkan varyantları ve yayılım hızının yüksek olmasından kaynaklı olarak etkisi devam etmektedir. Uluslararası kuruluşlar, yerel örgütler ve hükümetler tarafından alınan kararlar ve uygulanan tedbirlerle önlenmeye çalışılmasına rağmen yıkıcı etkisi devam etmektedir.

Covid-19 pandemisi, Ebola gibi bölgesel etkiyle sınırlı epidemilerin aksine gelişmiş ülkelerin de içinde olduğu bütün dünyayı etkisi altına alan bu denli büyük ilk pandemi olarak karşımıza çıkmaktadır. Durumun bu şekilde değerlendirilmesi sadece vatandaş tavırlarında değil aynı zamanda devlet mekanizmalarının karar sürecinde belirgin bir şekilde görülmüştür. Küreselleşmenin de etkisiyle insanlığın

bu tarz salgınlarla karşı karşıya kalacağı ve bütün toplumları etkileyeceği araştırmalar kapsamında öngörüle bile insanlar çeşitli komplo teorileri üretmiş ve bu çağda böyle bir olay yaşanmasına ihtimal verilmemiştir. Durumun bu şekilde değerlendirilmesi sadece vatandaş tavırlarında değil aynı zamanda devlet mekanizmalarının karar sürecinde belirgin bir şekilde görülmüştür. Sürecin yönetilmesi, insanlar arasında yayılan hurafelerin önlenmesi açısından ulusal ve uluslararası çevrede Dünya Sağlık Örgütü ve Sağlık Bakanlıklarına büyük görevler düşmektedir (Budak ve Korkmaz, 2020: 75).

2.1 Türk Kamu Yönetimi ve Covid-19

2019 Aralık ayında Çin'in Wuhan kentinde ilk vakaların duyurulduğu Covid-19 salgını 11 Mart 2020 tarihi itibarıyla Dünya Sağlık örgütü tarafından pandemi olarak ilan edilmiş ve Türkiye'de de ilk vaka aynı tarihte görülmüştür. Türkiye'de araştırmanın yapıldığı 2021 yılının Eylül ayı itibarıyla 50 binin üzerinde de vefat sayısı bulunmaktadır (Covid19). 11 Mart 2020 tarihinden beri Türk hükümeti tarafından sürecin doğru yönetilmesi açısından çeşitli tedbirler alınmıştır. Türkiye'de henüz bir vaka bulunmadığı ve Dünya Sağlık Örgütü tarafından pandemi olarak ilan edilmediği dönemde 10 Ocak 2020 tarihinde T.C. Sağlık Bakanı Fahrettin Koca liderliğinde 31 bilim insanından oluşan bir bilim kurulu oluşturulmuştur ve bilim kurulu '2019-nCoV Hastalığı Rehberi' ile çalışmalarına ve tavsiye niteliğindeki kararlarını vermeye başlamıştır (Yener, 2020). 10 Ocak 2020 tarihinden Eylül 2021 tarihine kadar Covid-19'la mücadele kapsamında Sağlık Bakanlığı tarafından halkın bilinçlendirilmesi açısından broşürler, el kitapları basılmış, vatandaşların etkileşiminin azaltılması için uygulanan evde kal uygulaması kapsamında dini, sosyal ve kültürel faaliyetler kısıtlanmış, aşamalı olarak ülke içinde ve yurtdışında ulaşım ve dolaşım yasaklanmış ve kısıtlanmış, yurtdışından ülkelerine getirilen kişilere on dört gün karantina uygulaması, ülkede bulunan mülteci ve göçmenler için İl Göç İdaresi Müdürlüğü tarafından bilgilendirmeler yayınlanmış ve sağlık durumları kontrol edilmiştir, kısmi olarak sokağa çıkma kısıtlamaları uygulanmış, maske fiyatlarındaki artışın engellenmesi açısından maske temini sağlanması, eğitimde uzaktan eğitim modeline geçilmesi, faaliyetine ara veren işletmelere ekonomik destek sağlanması, vergi ve kredilerde erteleme ve muafiyet sağlanması, sağlık altyapılarının güçlendirilmesi gibi çeşitli tedbirler alınmıştır (Turan ve Çelikyay, 2020: 13-20).

Dünya Sağlık Örgütü'nün 2020'de yayınladığı 'Türkiye'nin Covid-19'a Müdahale: İlk İzlenim' raporunda Türkiye'nin sürece ilişkin hareket planı değerlendirilmiştir. Bu raporda Türkiye'nin diğer ülkelerle kıyaslandığında düşük ölüm oranlarına sahip olması, süreçte siyasi liderliğin hükümet katılımlarının başarılı olması, 65 yaş üstü vatandaşlar için alınan ekstra tedbirlerle ölüm oranlarının düşük olması, yaşlılar ve kronik rahatsızlığı olan kişiler için seçici sokağa çıkma tedbirlerinin erken uygulanması, Türkiye'nin süreç içinde diğer ülkeleri iyi bir şekilde gözlemleyip vakaları azaltma politikaları (küresel düşün yerel uygula politikası), stratejik stoklar sayesinde ilaç, tıbbi ekipman sıkıntısından kaçınması, pandemi öncesinde sahip olduğu yatak kapasitesi sayesinde pandeminin pik noktasında bile yoğun bakım doluluk oranlarının %90'ı geçmemesi, Türkiye'nin antivirallerden geleneksel Çin tıbbının bazı rejimlerine kadar tüm olası tedavi seçeneklerinin kullanımına imkan sağlaması ve yaygınlaştırması, pozitif ve şüpheli kişilere erken ilaç tedavisinin başlanması Dünya Sağlık Örgütü tarafından başarılı olarak görülmektedir (WHO, 2020d: 19-20)

2.2 Uluslararası Kuruluşlar ve Covid-19

Küresel ölçekte salgınla mücadelede öne çıkan aktör olarak Birleşmiş Milletler çatısı altında faaliyet gösteren Dünya Sağlık Örgütü karşımıza çıkmaktadır. Dünya Sağlık Örgütü'nün yanında OECD, Dünya Bankası gibi küresel örgütler de kendi alanlarında krize hazırlık, müdahale ve yeniden inşa süreçleri için ekonomik, tıbbi, sosyal ve aşı başta olmak üzere yapılan tüm çalışmalarını desteklemektedirler (Genç, 2021: 110) Bu çalışmada üzerinden durulacak olan uluslararası kuruluşlar Birleşmiş Milletler, Dünya Sağlık Örgütü ve Avrupa Birliği'dir.

2.2.1 Birleşmiş Milletler (BM)

Covid-19'la mücadele kapsamında ele alınacak ilk uluslararası kuruluş Dünya Sağlık Örgütü'nün de çatısı altında faaliyet gösterdiği Birleşmiş Milletler (BM)'dir. Birleşmiş Milletler 1945'te kurulmuş uluslararası bir örgüttür. Şu anda 193 üye devletten oluşan Birleşmiş Milletler(BM) uluslararası barış ve güvenliği korumak amacıyla ve bu amaç için barışa yönelik tehditleri engellemek, ortadan kaldırmak ve barışa yönelik ihlalleri kaldırmak için çalışmalar yürüten bir örgüttür. Covid-19'la mücadele süreci Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliği tarafından yürütülmektedir. Birleşmiş Milletler'in ortaya çıkabilecek kriz öncesinde salgın hastalıklara ilişkin düzenlemeleri bulunmaktadır. Özellikle afetler konusunda Yokohama, Kobe ve Sendai çerçevesinde afet azaltım politikaları içinde epidemiler ve pandemiler yer almaktadır (Genç, 2021: 110).

Birleşmiş Milletler Covid-19 sürecinde hem üye olan devletlerin sayısı hem de geniş faaliyet alanıyla söz sahibi olan kuruluşlardandır. Covid-19 pandemisinin başlamasıyla birlikte Birleşmiş Milletler Ebola, HIV, SARS gibi pandemilerdeki deneyimlerine dayanarak kamu ve özel sektörün iş birliği ile yoksulluğun ortadan kaldırılması, eşitsizliğin azaltılması, krize karşı dayanıklılığın Birleşmiş Milletler'in görevinin bir parçası olarak Covid-19'a hızlı ve etkin müdahale için ülkelere destek vereceği açıklamasında bulunmuştur (COVID-19 Pandemisi | UNDP Türkiye).

Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Antonio Guterres Covid-19'u 2. Dünya Savaşı'ndan beri yaşanan en büyük kriz olarak değerlendirmiştir. Covid-19 salgınının her ülkede istikrarsızlığa, resesyona ve kargaşaya neden olacağını altını çizmiştir. Salgınla mücadele sürecinde ülkelerin tedbirlerinin ve faaliyetlerinin Dünya Sağlık Örgütü'nün belirttiği noktalarla örtüşmesi gerektiğini bu büyük salgının sadece bu şekilde aşılabileceğinin üzerinde durmuştur. Covid-19'la mücadelede düşük ve orta gelirli ülkelerde salgın kaynaklı yaşanabilecek ekonomik sorunlarla mücadele edilebilmesi için COVID-19 Önlem ve Kurtarma Fonu kurulmuştur (Welle).

Birleşmiş Milletler 20 Eylül 2020 tarihli 'Covid-19 salgını konusunda taslak omnibus kararı'nda süreç müdahalesinde ve yapılacak eylem planını 58 madde şeklinde ' Genel Kurul, Çok taraflılık ve ortak hareket etme, Birlikte İyileşmek, Daha İyi Yeniden İnşa ve Ortaklıklar, Taahhütler ve İleriye Giden Yol' başlıkları altında yayınlamıştır (Draft Omnibus Resolution on the COVID-19 Pandemic General Assembly of the United Nations)

Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliği Covid-19'la mücadele kapsamında çeşitli raporlar yayınlamıştır ve bunları son olarak 25 Temmuz 2021 tarihinde 'BM'in Covid-19'la kapsamlı müdahalesi'

politika özetlerini yayınlamıştır. Bu politika özetleri kapsamında yapılması gereken başlıca 4 yapı taşı bulunmaktadır. Bunlar;

1. Herkesi kapsayan bir çözüm bulunması,
2. Gelecekte yaşanabilecek salgınlara karşı direnç kazanma,
3. İklim değişikliği gibi ani olaylara karşı direnç kazanma,
4. Pandemi kaynaklı ortaya çıkan eşitsizliklerle mücadele edilmesi olarak belirlenmiştir.

Ayrıca Birleşmiş Milletler harekete geçilmesi açısından da 3'lü bir müdahale süreci belirlemiştir. Birleşmiş Milletlerin bu müdahale sürecine göre;

1. Büyük ölçekli, planlı ve kapsayıcı bir sağlık müdahale planının oluşturulması,
2. Krizin neden olduğu yıkıcı sosyo-ekonomik, insan hakları yönlerini de ele alan politikaların benimsenmesi,
3. Daha iyi bir dönüşüm sürecinin oluşturulması şeklinde bir müdahale süreci planlanmıştır (Nations).

2.2.2 Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ)

Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ), sağlığı geliştirmek, dünyayı güvende tutmak ve savunmasız insanlara hizmet etmek için ulusları, ortakları ve insanları birbirine bağlayan Birleşmiş Milletler kuruluşudur. Nisan 1945'te San Francisco'da düzenlenen Birleşmiş Milletler'in (BM) kurulması Konferansı'nda Brezilya ve Çin'den temsilciler uluslararası bir sağlık örgütü kurulmasını önerdiler ve bunun üzerine bu önerinin anayasasını çerçeveleyecek bir konferans toplandı. 15 Şubat 1946'da BM Ekonomik ve Sosyal Konseyi, Genel Sekretere böyle bir konferansı toplaması talimatını verdi. 18 Mart - 5 Nisan 1946 tarihleri arasında Paris'te bir Teknik Hazırlık Komitesi toplandı ve komite 19 Haziran ve 22 Temmuz 1946 tarihleri arasında New York'ta Uluslararası Sağlık Konferansı'na sunulan Anayasa önerilerini hazırladı. BM'nin 51 Üyesi ve diğer 10 ulusun temsilcileri 22 Temmuz 1946'da imzalanan Dünya Sağlık Örgütü Anayasasını hazırlamış ve kabul etmiştir (WHO).

Dünya Sağlık Örgütü sağlık krizi için insan kaynaklarını çözmek için küresel çapta ve ülke çapında eylemleri savunmak ve hızlandırmak, sağlıkla ilgili bin yıllık kalkınma hedeflerine ve herkes için sağlık hedeflerine ulaşılmasını destekleme misyonuyla faaliyet göstermektedir (Alliance vision and mission). Birleşmiş Milletler üyesi olan bütün ülkeler Dünya Sağlık Örgütü Anayasasını kabul ederek üye olabilir. Diğer ülkeler, başvuruları Dünya Sağlık Asamblesi'nin basit çoğunluk oyu ile onaylandığında üye olarak kabul edilebilir. Mevcut durumda Dünya Sağlık Örgütü'ne üye 194 ülke bulunmaktadır. Türkiye de 9 Haziran 1949 yılında Dünya Sağlık Örgütü Anayasasını kabul ederek örgüte üye olmuştur (Countries overview).

2005 yılında Dünya Sağlık Örgütü tarafından 'Küresel Grip Hazırlık Planı' hazırlanmıştır. Bu planının hazırlanma amacı Dünya Sağlık Örgütü Üye Devletlerine ve halk sağlığı, tıbbi ve acil durum hazırlıklarından sorumlu olanlara müdahalede bulunma konusunda yardımcı olmaktır. Oluşturulan bu

yeni planla, pandemik bir tehdit oluşturabilecek yeni bir influenza virüsü alt tipinin ortaya çıkmasıyla ilişkili artan halk sağlığı riskinin aşamalarını yeniden tanımlamakta, ulusal makamlar için eylemler tavsiye etmekte ve her aşamada amacı Dünya Sağlık Örgütü tarafından alınması gereken önlemleri özetlemektedir. Bu, pandeminin farklı aşamalarında amacı Dünya Sağlık Örgütü dâhil çeşitli ortaklar tarafından alınacak önlemlerin daha fazla öngörülebilirliği ile sonuçlanmalı ve önerilen ulusal önlemlerde uluslararası koordinasyonu ve şeffaflığı geliştirmelidir. Bu aşamalar doğrultusunda kendi pandemi planlarını geliştirmeleri için ulusal makamlara da rehberlik sağlanmaktadır. Bu plan kapsamında ulusal pandemik influenza riskinin yönetimi sorumluluğu öncelikle ilgili ulusal makamlara verilmiştir. Her ülkeye, bu belgede yer alan tavsiyelere göre bir ulusal grip hazırlık planı geliştirmesi veya var olan planlarının güncellenmesi tavsiye edilmektedir. Her ulusal makam, bir influenza pandemisinin yayılma riskini azaltmada başarının anahtarı olduğundan, hazırlık önlemlerinin uluslararası uyumlu hale getirilmesine yönelik üzerine düşeni yapması konusunda uyarılmıştır (WHO, 2005).

Dünya Sağlık Örgütü Covid-19'un küresel çapta yayılmasından sonra bu süreçte müdahale edilmesi açısından 2020 yılında iki tane ve 2021 yılında bir tane olmak üzere toplamda üç tane stratejik hazırlık ve müdahale planı yayınlamıştır. Bu planlardan ilkinin Covid-19'un uluslararası öneme sahip bir halk sağlığı acil durumu ilan etmesinden dört gün sonra ilk 'Covid-19 Stratejik Hazırlık ve Müdahale Planı'nı (SPRP) 4 Şubat 2020'de yayınladı. Covid-19 pandemisi büyüdükçe, SPRP, halk sağlığı müdahalesinin kritik yönlerinin önemini altını çizmek ve bazı ülkelerde uygulanan ciddi hareket kısıtlamalarından ülkelerin güvenli ve sürdürülebilir bir şekilde geçiş yapmalarını desteklemek için Nisan 2020'de güncellendi (WHO, 2020b, 2020c). 24 Şubat 2021 yılında yayınlanan SPRP 2021 planı ise 2 kısma ayrılmıştır: İlk kısmında küresel epidemiyolojik durum değerlendirilirken, ikinci kısmında 2021 yılında Covid-19'la mücadele kapsamında yapılması gereken stratejiler ve amaçlar belirtilmiştir (WHO, 2021).

Dünya Sağlık Örgütü 2021 Stratejik Hazırlık ve Müdahale Planı'nın hayata geçirilmesi için Covid-19 Dayanışma Müdahale Fonu'nu faaliyete geçirmiştir. Bu fon ile alınan bağışların kullanılacağı faaliyetler şunlardır (WHO, 2020a):

- Vakaların tespit ve test edilmesi, temaslıların izlenmesi ve karantinaya alınması, yüksek risk gruplarının korunmasına dâhil olmak üzere halk sağlığı ve sosyal önlemler aracılığıyla bulaşmanın önlenmesi,
- İnfodemi yönetimi, dezenformasyon ve yanlış bilgilendirme ile mücadele,
- Aşı olma isteğinin artırılması, tüm ülkelerde aşı dağıtımının sağlanması ve aşı kampanyaları yürütülerek en savunmasız kişilerin korunması,
- Kaliteli bakım, sağlık personelinin eğitimi ve temel ürünlere erişimin sağlanmasıyla ölüm ve hastalık oranlarının azaltılması,
- Tüm ülkelerde aşı, teşhis ve tedavi araçlarına adil erişimin hızlandırılmasıdır.

Dünya Sağlık Örgütü'nün süreci yönetimi konusunda ciddi eleştiriler bulunmaktadır. Covid-19'un ilk vakasının 10 Aralık 2019 tarihinde görülmesi fakat uyarıların yapılmasında geç kalmalardan dolayı

sürece müdahalenin yavaşlaması ve hatta geç kalınıp yayılmasından dolayı eleştirilmektedir. Dünya Sağlık Örgütü tarafından yapılan 31 Aralık 2019 tarihinde yaptığı bilgilendirme açıklamalarında herhangi bir seyahat kısıtlamasına gerek olmadığı, Çin tarafından sıkı tedbirler alındığını vurgulaması üzerine hastalık Çin dışındaki ülkelere hızla yayılmıştır. Hastalığın insandan insana bulaşmadığı yönündeki görüşleri dolayısıyla da bir acil durum ilan edilmemiştir. Benzer şekilde 2014 yılında Ebola salgınına karşı acil durumun geç ilan edilmesinden dolayı da Dünya Sağlık Örgütü'nün süreci yönetmekte başarısız olduğu sıklıkla dile getirilmektedir (Yücel, 2020).

2.2.3 Avrupa Birliği

Avrupa Birliği barışı, değerlerini ve vatandaşlarının refahını teşvik etmek; iç sınırlar olmaksızın özgürlük, güvenlik ve adalet sunmak, dengeli ekonomik büyüme ve fiyat istikrarına dayalı sürdürülebilir kalkınma, tam istihdam ve sosyal ilerleme ile son derece rekabetçi bir piyasa ekonomisi ve çevre koruma, bilimsel ve teknolojik ilerlemeyi teşvik etmek; AB ülkeleri arasında ekonomik, sosyal, bölgesel uyumu ve dayanışmayı geliştirmek amacıyla kurulmuş bir yapıdır. Şuan da 27 üye ülkeyle büyük bir uluslararası kuruluştur (European Union, 2016).

Avrupa Birliği kuruluşundan sonra çeşitli krizler yaşamıştır. Özellikle 2008 Küresel Krizi'yle ekonomik sorunlarla karşı karşıya kalmıştır. Üye ülkeler krizin durdurulması için istikrar ve kurtarma programları uyguladı. Sorunlarla başa çıkabilmek için Avrupa Birliği Avrupa 2020 Stratejisi, Avrupa Finansal İstikrar Mekanizması (EFSM), Avrupa Finansal İstikrar Fonu (EFSF), Avrupa Sömestri, Avro Paketi, Altılı Paket, Avrupa İstikrar Mekanizması (ESM), Bankacılık Birliği gibi mekanizmalarla krizin üstesinden gelebilmek için girişimlerde bulundu. 2008 Küresel Krizinden sonra Avrupa Birliği toparlanma süreci yaşamıştır fakat sonrasında da düzensiz göç krizi, Brexit, aşırı sağ ve popülist akımların yükselişi nedeniyle de krizler yaşamıştır (European Union, 2020).

Avrupa Birliği Komisyonu Covid-19'la mücadele kapsamında Acil Müdahale Koordinasyon Merkezi aracılığıyla Avrupa Birliği üye ülkelerine, şehirlerine ve vatandaşlarına;

- Maske gibi koruyucu ekipman bağışı ve medikal destek,
- Hastaların sınır ötesinde tedavisi,
- Avrupa Birliği vatandaşlarının ülkelere döndürülmesi gibi yardımlarda bulunmaktadır (European Union).

Ayrıca Avrupa Komisyonu, AB Sivil Koruma Mekanizması aracılığıyla Avrupa'da ve dünya çapında yaklaşık 30 ülkeye 15 milyondan fazla tıbbi malzeme teslimatını koordine etmiştir. Bu koordinasyon rolüne ek olarak, Avrupa Birliği gönderilen yardımın nakliye maliyetlerinin %75'ini finanse etmiştir. Örneğin; Ağustos 2021'de Tunus'tan gelen talebin ardından Avrupa Birliği antijenle birlikte yaklaşık 1,3 milyon aşı dozu ve yaklaşık 8 milyon yüz maskesi verilmesini desteklemiştir Ek destek sağlamak için Romanya'dan bir sağlık ekibi göndermiştir. AB ayrıca kritik ihtiyaçları ele alarak ve aşı kampanyasının koordinasyonunu destekleyerek devam eden salgınla mücadele için Epidemiyoloji Fonundan 700.000 € ayırmıştır (European Union).

Avrupa Birliği Covid-19 pandemisinden çıkışın küresel düzeyde ilerlemeye bağlı olduğu düşüncesinden hareketle küresel COVAX Tesisine yapılan yatırımlara öncülük ediyor ve ortak ülkelerin pandemiye aşmasına yardımcı olmak için bir AB Aşı Paylaşım Mekanizması kurarak aşı paylaşımına yönelik koordineli bir Avrupa yaklaşımı oluşturmaktadır. Ayrıca Avrupa Birliği Komisyonu Başkanı Von der Leyen Küresel Sağlık Zirvesi öncesinde yaptığı konuşmada amaçlarının salgının her yerde kontrol altına alınmasının, aşının sadece paylaşım ve ihracat yoluyla değil herkese ulaşmasının sağlanmasının ve üretim kapasitesinin artırılarak yayılımının artırılması, gelecekteki sağlık krizlerini önlemek ve bunlara hazırlanmak olduğunu belirtmiştir. Ayrıca 2021'in sonuna kadar düşük ve orta gelirli ülkelere en az 100 milyon doz aşı bağışında bulunmayı hedeflediklerini eklemiştir (European Commission, 2021).

SONUÇ

Kriz kelimesi için tarih boyunca çeşitli tanımlamalar yapılmıştır. Sosyal bilimlerin geniş yelpazesi ve kelimelere ilişkin açık yorumlar sayesinde pek çok durumu ifade etmek için kullanılmıştır. Ama kavrama ilişkin genel kanı kriz kelimesinin olumsuz anlamının, istikrarsızlık, felaket, beklenmeyen anda gelen kötü durumlar olduğu yönündedir. Kriz kelimesinin bu olumsuz tanımlamaları onu başa çıkılması gereken güç durum olarak görülmesine ve mücadele edilmesi için iyi bir yönetimi de beraberinde getirmiştir. Kriz yönetiminin doğru planlanması, uygun stratejilerle krizi fırsata dönüştüren veya olumsuz durumu ortadan kaldıran bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır.

Çalışmanın ilk bölümünde kriz kelimesi ve kriz yönetiminin detaylı tanımlamaları ve özelliklerine yer verildikten sonra bir kriz süreci olarak Covid-19'un ne olduğuna ilişkin bir zemin hazırlandıktan sonra Türk kamu yönetimi ve uluslararası kuruluşlar açısından izlenen politikalara yer verilmiştir.

Türk Kamu Yönetiminin Covid-19'la mücadelesi incelendiğinde Dünya Sağlık Örgütü'nün süreci acil durum olarak ilan etmesinden önce bilim kurulu oluşturarak erken müdahale sistemini harekete geçirdiği dikkat çekmektedir. Sonrasında da uyguladığı tedbir ve hareket planlarıyla süreci etkin bir şekilde yönetme çabasında olduğu görünmektedir. Türk Kamu Yönetimi açısından incelendiğinde sürecin bir kriz yönetim planına uygun olarak yönetildiği, gerekli planlamaların yapılması, müdahale ekibinin oluşturulması ve esnek hareket alanının sağlanması gibi pek çok yönden iyi bir kriz yönetim planı oluşturulduğu söylenebilmektedir.

Uluslararası kuruluşlar bakımında süreç değerlendirildiğinde ise Birleşmiş Milletler'in süreci dünya üzerindeki bütün insanlar için eşitlik çerçevesinde ayırım yapılmaksızın yaklaştığı görülmektedir. Birleşmiş Milletler sürecin yönetilmesi konusunda herkesi kapsayan bir çözüm bulunması ve ortaya çıkabilecek eşitsizliklerle mücadele edilmesi misyonunu benimsemiştir.

İkinci olarak incelenen uluslararası kuruluş olan Dünya Sağlık Örgütü Covid-19 sürecinde yayınladığı hazırlık planlarıyla sürece ilişkin bilgilendirmelerde bulunmuştur. Fakat süreçle en yakın temaslı kurum olmasına rağmen en çok eleştirilen ve güvensizlik yaratan örgüt olarak karşımıza çıkmaktadır. Acil durum ilan edilmesinde geç kalınması, geçmiş epidemilerdeki benzer tutumları nedeniyle ülkeler tarafından eleştirilerin odağı haline gelmiştir.

Son olarak incelenen kuruluş olan Avrupa Birliği 2008 Küresel Krizi'nden beri çeşitli krizlerle

mücadele ederken Covid-19 pandemisi birliği ciddi şekilde etkilemiştir. Vaka sayıları bakımından dünyada 2. Sırada bulunan Avrupa Kıtası süreçten büyük hasarlar almıştır. Uyguladığı politikalar bakımından üye devletlerle iş birliği ve koordinasyon bakımından güçlü dinamiklerle süreci yönettiği görülmektedir. Ayrıca aşı çalışmalarındaki katkıları ve süreçten etkilenen diğer ülkelere yardımları bakımından etkin bir figür olduğu dikkat çekmektedir.

Sonuç olarak Aralık 2019'dan beri modern dünya ciddi ve belki de çok büyük hasarlar bırakacak bir süreç yaşamaktadır. Süreçte yaşanan ekonomik, siyasi sorunlara rağmen mücadele edilmesi gereken ve bütün ülkelerin ortak hareket etmesini gerektiren çok büyük bir kriz olduğu gerçeğini net bir şekilde ortaya çıkartmaktadır.

Araştırma ve Yayın Etiği Beyanı

Bu çalışma içerisinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları, akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, bu çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, çalışmanın özgün olduğunu bildiririm. Aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Yazarların Makaleye Katkı Oranları

Bu çalışma tek yazar tarafından hazırlanarak ortaya konulmuştur.

Çıkar Beyanı

Bu çalışmanın hazırlanmasında çıkar çatışması yaşanacak herhangi bir durum bulunmamaktadır.

KAYNAKÇA

- Akdağ, M. (2005). Halkla İlişkiler Ve Kriz Yönetimi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 14, 1-20.
- Asunakutlu, T., B., Safran ve E., Tosun (2003). Kriz Yönetimi Üzerine Bir Araştırma. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 5(1), 141-163.
- Aydın, Ş. ve A. Ş., Örnek (2011). Kriz ve Stres Yönetimi. (3. Baskı), Ankara: Detay Yayıncılık.
- Aykaç, B. (2001). Kamu Yönetiminde Kriz ve Kriz Yönetimi. Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 3(2), 123-132.
- Babüroğlu, O. N. (1999). Kriz Süreci Yönetiminde Yeni Bir Paradigmaya Doğru. Görüş, 41, 38-43.
- Birgun.Net. (2020). Pandemi nedir? Epidemideki fark ne. <https://www.birgun.net/haber/pandemi-nedir-epidemi-arasindaki-fark-ne-291446> (12.09.2021)
- Bozgeyik, A. (2004). Krizleri Fırsata Dönüştürmek. İstanbul: Hayat Yayınları.
- Brewton, C. (1987). Managing a Crisis: A Model for the Lodging Industry. Cornell Hotel and Restaurant Administration Quarterly, 28(3), 10-15.

- Budak, F. ve Ş., Korkmaz (2020). Covid-19 Pandemi Sürecine Yönelik Genel Bir Değerlendirme: Türkiye Örneği. *Sosyal Araştırmalar ve Yönetim Dergisi*, 1, 62-79.
- Can, H., Ö. A., Azizoğlu ve E. M., Aydın, (2011). *Organizasyon ve Yönetim*. (8.Baskı). Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Canbolat, N. (2018). *Küreselleşme Oyunları ve Kriz*. (1. Baskı). Ankara: Efil Yayınevi.
- Crisis PR Experts. International Crisis Management Institute. <http://www.crisisprexperts.com/> (23.10.2020)
- Dw.Com. (2020). BM: İkinci Dünya Savaşı'ndan Beri En Büyük Kriz. <https://www.dw.com/tr/bm-ikinci-d%C3%BCnya-sava%C5%9F%C4%B1ndan-beri-en-b%C3%BCy%C3%BCk-kriz/a-52974468> (12.09.2021)
- Eğilmez, M. (2020). *Küresel Finans Krizi*. (17.Baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- European Commission. (2021). Opening address by the President: Global Health Pre Summit. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/speech_21_2602 (12.09.2021)
- European Union. Crisis Management and Solidarity. https://ec.europa.eu/info/live-work-travel-eu/coronavirus-response/crisis-management-and-solidarity_en (12.09.2021)
- European Union. (2016). About the EU. https://europa.eu/european-union/about-eu_en (12.09.2021)
- Filiz, E. (2006). *Türk Kamu Yönetiminde Kriz Yönetimi*. Yüksek Lisans Tezi. İnönü Üniversitesi. Malatya
- Genç, F. N. (2021). *Kriz Yönetimi Covid-19 Pandemisi*. (1. Baskı). Ankara: Nobel Yayınları.
- General Assembly of the United Nations. Draft Omnibus Resolution on the COVID-19 Pandemic. <https://www.un.org/pga/74/2020/09/10/draft-omnibus-resolution-on-the-covid-19-pandemic-2/> (12.09.2021)
- Gilpin, D. R. ve P. J., Murphy (2008). *Crisis Management and Complex World*. New York: Oxford University Press.
- González-Herrero, A. ve C. B., Pratt (1995). How to Manage a Crisis Before—Or Whenever—It Hits. *Public Relations Quarterly*, 40(1), 25-29.
- Haşit, G. (2000). *İşletmelerde Kriz Yönetimi ve Türkiye'nin Büyük Sanayi İşletmeleri Üzerinde Yapılan Araştırma Çalışması*. Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları.
- Hatemi, H. (1999). Krizin Kritiği. *Düşünen Siyaset*, 1(1), 17-18.
- Keohane, R. O. ve J. S., Nye (2012). *Power and Interdependence*. (4. Baskı), Boston: Longman.
- Kerninsky, D. A. (1997). Proactive Crisis Management and Ethical Discourse: Dow Chemical's Issues Management Bulletins 1979-1990. *Journal of Business Ethics*, 16(8).
- McLuhan, M. (1994). *Understanding Media: The Extensions of Man* (1. Baskı). Cambridge: MIT Press.
- Mitroff, I. I. ve C. M., Pearson (1993). *From Crisis Prone to Crisis Prepared a Framework for Crisis*

Management. 7(1), 48-59.

Nikiforuk, A. (2018). Mahşerin Dördüncü Atlısı: Salgın Ve Bulaşıcı Hastalıklar Tarihi. (Çev. S. Erkanlı), (7. Baskı). İstanbul: İletişim Yayınları.

Organ, D. W. ve T. S., Bateman (1986). Organizational Behavior. (3. Baskı). Texas: Business Publications.

Özel, M. (2010). Kamu Yönetiminde Kriz Ve Türk Yerel Yönetimlerinde Yeniden Yapılanma. Niğde Üniversitesi İİBF Dergisi, 3(1), 12-29.

Öztürk, O. M. (2004). Dış Politikada Kriz Yönetimi. Ankara: Odak Yayınevi.

Pearson, C. M. ve J. A., Clair (1998). Reframing Crisis Management. The Academy of Management Review, 23(1), 59-76.

Sucu, Y. (2000). Kriz Yönetimi. Ankara: Elit Yayıncılık.

Tağraf, H. ve T., Arslan (2003). Kriz Oluşum Süreci ve Kriz Yönetiminde Proaktif Yaklaşım. Cumhuriyet Üniversitesi İİBF Dergisi, 4 (Sayı 1), 149-160.

T.C. Dışişleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı. Avrupa Birliğinin Tarihçesi. <https://www.ab.gov.tr/105.html> (12.09.2021)

T.C. Sağlık Bakanlığı. Covid19. <https://covid19.saglik.gov.tr/> (11.09.2021)

Tekin, M. ve M., Zerenler (2010). İşletmelerde Kriz Yönetimi. Konya: Selçuk Üniversitesi Yayınları.

Tekin, Ö. F. (2015). Kriz Yönetimi ve Kamu Yönetimi İçin Önemi. Selçuk Üniversitesi Meslek Yüksekokulu Dergisi, 18(2), 119-135.

The Shorter Oxford English Dictionary (1952). (3. Baskı, C. 1). Oxford: Oxford University Press.

Turan, A. ve H. H., Çelikyay (2020). Türkiye’de KOVİD-19 ile Mücadele: Politikalar ve Aktörler. Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi, 3(1), 1-25.

Tutar, H. (2007). Kriz ve Stres Yönetimi. (2.Baskı), Ankara: Seçkin Yayıncılık.

United Nations. UN Response to COVID-19. <https://www.un.org/en/coronavirus/UN-response> (11.09.2021)

United Nations Development Programme in Turkey. COVID-19 Pandemisi. <https://www.tr.undp.org/content/turkey/tr/home/coronavirus.html> (11.09.2021)

Uras, U. (2017). Kriz Yönetimi Ulusal ve Uluslararası Güvenlik. Ankara: Trend Yayınevi.

World Health Organization. Alliance vision and mission. https://www.who.int/workforcealliance/about/vision_mission/en/ (12.09.2021)

World Health Organization. Coronavirus disease (COVID-19). <https://www.who.int/emergencies/diseases/novel-coronavirus-2019> (11.09.2021)

World Health Organization. Countries overview. <https://www.who.int/countries> (12.09.2021)

- World Health Organization. History. <https://www.who.int/about/who-we-are/history> (12.09.2021)
- World Health Organization. (2005). WHO Global Influenza Preparedness Plan the Role of WHO and Recommendations for National Measures Before and During Pandemics. World Health Organization.
- World Health Organization. (2020a). COVID-19 Response Fund. <https://www.who.int/emergencies/diseases/novel-coronavirus-2019/donate> (12.09.2021)
- World Health Organization. (2020b). 2019 Novel Coronavirus (2019-Ncov): Strategic Preparedness and Response Plan. World Health Organization. (12.09.2021)
- World Health Organization. (2020c). Covid-19 Strategy Update. <https://www.who.int/publications/m/item/covid-19-strategy-update> (12.09.2021)
- World Health Organization. (2020d). Turkey's Response to Covid-19: First Impressions. <https://www.euro.who.int/en/countries/turkey/publications/turkeys-response-to-covid-19-first-impressions-ankara,-turkey,-11-july-2020> (12.09.2021)
- World Health Organization. (2021). COVID-19 Strategic Preparedness and Response Plan (SPRP 2021).
- Yener, D. (2020). Türkiye'nin Koronavirüsle Mücadele Politikasına "Bilim Kurulu" Yön Veriyor. <https://www.aa.com.tr/tr/koronavirus/turkiyenin-koronavirusle-mucadele-politikasina-bilim-kurulu-yon-veriyor/1777215> (12.09.2021)
- Yücel, H. (2020). Analiz: Dünya Sağlık Örgütü'nün Koronavirüs Yönetimi. SETA. <https://www.setav.org/analiz-dunya-saglik-orgutunun-koronavirus-yonetimi/> (12.09.2021)

EXTENDED ABSTRACT

Throughout human history, countries, communities and groups have experienced various crises. Crisis and crisis management are new notions in terms of social sciences literature. Over time, various words have been used instead of the notions of crisis and crisis management. The best definition of the word crisis throughout history has been made by China. When the word crisis is analyzed etymologically in Chinese, it means 'danger and opportunity'. Just as in this sense, the crisis gains a meaning by looking at how the process is managed.

There are various factors that bring about a crisis. The causes of crises are generally natural disasters, epidemics, wars, and economic reasons. Unexpected events; affecting larger masses such as earthquakes, floods, nuclear explosions, epidemics, sinking of ships, plane crashes, terrorist attacks, and in addition to these, extraordinary fluctuations in the economy are considered as causes of crisis. The rapid increase in the population in recent times, the inability of underdeveloped and developing countries to meet the needs of this population, as well as issues such as hunger, epidemics, illegal migration have also led to the emergence of the crises.

Recently, the increasing interaction between countries and the effect of globalization have been

expanding the scale of the crises. In particular, the economic dependence of countries and organizations on each other, or in other words, the high commercial interactions, negatively affected the rapid spread of economic crises.

With the development of factors such as globalization, technology and transportation, the spread of a virus or disease that arises in a region or a country and its transmission among people increase in parallel with the development of the factors mentioned. The rapid spread of a virus that may arise also facilitates the occurrence of crises arising from health, economic and infrastructure inadequacy in countries.

The fact that crises have so many different triggers necessitates a planned structure like crisis management. Crisis management and crisis management organization are of great importance in terms of rapid intervention in the event of a possible crisis. Crisis management is a process that starts when the crisis is not there and ensures that the organization is always prepared. Organizations that carry out crisis management successfully prevent them from being caught unprepared for crises other than natural disasters.

Crisis management examines the factors that drag organizations into crisis, as well as the variables that enable the organization to be prepared for crisis. In this process, it examines factors such as technology, people and organizational system for the variables that cause the crisis.

For the causes of crisis, crises are generally caused by natural origin and administrative errors. Epidemic diseases, which affect large masses, are also one of the causes of crisis arising from natural origin. Covid-19, which affected the whole world in December 2019, is also considered in this category. The Covid-19 pandemic is the first such pandemic to affect the whole world, including developed countries, unlike epidemics limited to regional effects such as Ebola.

In order to combat the Covid-19 epidemic, many attempts have been made, both on a national and international scale. Within the scope of this article, the crisis management processes of the Turkish Public Administration, the World Health Organization, the United Nations and the European Union have been examined.

Turkish Public Administration authorities formed a scientific committee of 31 scientists on January 10, 2020 in order to intervene in the process. Brochures, commercials, handbooks were prepared and distributed to raise public awareness against Covid-19. Within the scope of the stay at home practice which was implemented to reduce the interaction of citizens, religious, social and cultural activities were restricted, transportation and circulation in and out of the country was gradually banned and restricted, a fourteen-day quarantine was applied to people brought to their country from abroad. Various measures have been taken, such as providing masks, switching to a distance education model in education, providing economic support to businesses that have suspended their activities, providing postponement and exemption from taxes and credits, and strengthening health infrastructures.

The United Nations is one of the organizations that have a say in the Covid-19 process, both with the number of member states and with its wide field of activity. They underlined that the Covid-19 epidemic will cause instability, recession and turmoil in every country. They emphasized that the measures and

activities of the countries in the fight against the epidemic should coincide with the points stated by the World Health Organization, and that this great epidemic can only be overcome in this way. The United Nations published the policy briefs on the "UN's Comprehensive Response to Covid-19" on 25 July 2021. There are 4 main building blocks that need to be done within the scope of these policy briefs. These are, ‘ (1) Finding an all-encompassing solution, (2) Gaining resistance against future epidemics, (3) Gaining resistance against sudden events such as climate change, (4) Tackling inequalities arising from the pandemic’.

The World Health Organization provided information on the process with the preparation plans it published during the Covid-19 process. However, although it is the institution that has the closest contact with the process, it emerges as the organization that is most criticized and creates distrust. The delay in declaring an emergency has become the focus of criticism by countries because of their similar attitudes in past epidemics.

While the European Union has been struggling with various crises since the 2008 Global Crisis, the Covid-19 pandemic has seriously affected the union. The European Continent, which ranks 2nd in the world in terms of the number of cases, has received great damage from the process. It is seen that it manages the process with strong dynamics in terms of cooperation and coordination with the member states in terms of the policies it implements. It is also noteworthy that it is an active figure in terms of its contributions to vaccine studies and aid to other countries affected by the process.